

KARADENİZ BÖLGESİ TÜMÜLÜS GELENEĞİNE BİR ÖRNEK: SİVRİTEPE TÜMÜLÜSÜ (GİRESUN-ALUCRA)

SALİH KAYMAKÇI*

Anadolu'da tümülüs mezar geleneği M.Ö. I. binyıldan bu yana yaygınlaşmış ve Hellenistik-Roma çağlarında da devam etmiştir. Özellikle, Batı ve Orta Anadolu'daki Phryg-Lydia Tümülüsleri, M.Ö. VIII. yy.dan itibaren, büyüklükleri ve mezarlarda ele geçen buluntu özellikleri açısından, Anadolu'da dönemselsel olarak tümülüs geleneğinin en erken örneklerini teşkil etmektedir.¹ (Herodotos, V, 8.) Phryg Tümülüslerinin yanı sıra kronolojik sıraya göre Anadolu'da Lydia, Hellenistik ve Roma dönemlerine ait pek çok tümülüs² bulunmaktadır.

Daha çok krallar için yapıldığı düşünülen Tümülüsler Anadolu'nun ölü gömme geleneğine yabancıdır ve ilk kez Phrygler tarafından Trakya ve Makadonya'dan getirilmiştir. Ahşap bir mezar odasının ya da bazen basit bir çukurun üzerine toprak bazen de küçük taşlar yığılarak yapılan bu türde anıt mezarlar çok yaygın bir kullanım görmüştür. Phryg yayılım alanı içerisinde karşılaşılan bu gelenek sonraları yoğunlaşarak Roma egemenliği döneminin içlerine kadar sürmüştür.³

Lydia kral ve soyluları ölümlerini, Phrygler'deki gibi yığma toprak tepeler altına gizlenen odalara, tümülüs tipi mezarlara gömüyorlardı. Gömülen kişinin önemine göre odanın üzerine yığılan toprak da artıyor yada azalıyordu. Lydialılar genellikle Phryg tümülüs gömü geleneğini benimsemişlerdir. Fakat Phrygler'den farklı olarak ahşap oda yerine taştan inşa edilmiş, önüne bir giriş ve kapı eklenmiş bir mezar yapısını kullanmışlardır. Ayrıca yığılan toprağın yanlara kaymaması için de çevresine *krepis* denen taştan bir duvar örmüşlerdir.⁴ Bazı küçük Tümülüslerde ise mezar odası yerine taş bir sanduka türü bir yapı oluşturulmuş ceset de bezemeli olabilen bu ahşap

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Erzincan/TÜRKİYE, skaymakci@erzincan.edu.tr

¹ Veli Sevin, *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yayınları, İstanbul 1999, s. 215-216; Ekrem Akurgal, *Anadolu Uygarlıkları*, Tübitak Yayınları, İstanbul 2000, s. 433-434; Veli Sevin, "Frygler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt II, İstanbul 1982, s. 238-239, 260.

² Sözlük anlamıyla yığma tepe anlamına gelen 'Tümülüs' kelimesi, Latince'den alınmıştır. Aynı kelime Yunanca'da 'tymbostimbos' Latince'de ise 'tumulus' olarak geçmektedir.

³ Sevin, *Anadolu Arkeolojisi*, s. 198.

⁴ Sevin, *Anadolu Arkeolojisi*, s. 215-216.

sanduka içerisinde defnedilmiştir. Toprak, kil ve taştan oluşturulmuş tümülüslerin mezar odaları mermer ya da kireçtaştan yapılmıştır. Bunlar Phrygler gibi Lydia-ly soyluların da ölümden sonraki yaşamlarını sürdürdüklerine inandıkları konutlar olarak düşünülmüştür.⁵

Karadeniz Bölgesi'nde⁶, özellikle de Samsun ve çevresinde, bugüne kadar tümülüsler ve özellikle Hellenistik ve Roma Çağı ölü gömme adetleriyle ilgili olarak, kapsamlı arkeolojik araştırmalar ve bu araştırmalar ile ilgili yeteri kadar yayın yapılmıştır.⁷ Bu araştırmalardan başta Baruthane Tümülüsü olmak üzere, Toptepe, Büyük Kolpınar, Büyükoyumca, Atakent, Kuşçulu, Uzgur, Kalkancı, Toybelen ve Dondortepe Tümülüsü tespit edilmiştir. Bu Tümülüslerden Baruthane, İkiztepe, Atakent, Dondortepe, Toptepe ve Lerdüğe tümülüslerinde kazı ve temizlik çalışmaları yapılmıştır.⁸

Giresun ili Alucra ilçesinde Giresun Müze Müdürlüğü'nün 1992 yılında, Sivritepe Tümülüsü'nde⁹ yaptığı çalışmalar sonucunda, Sivritepe Tümülüsü'nün¹⁰ (Harita 1) yapım teknikleri ve mimari üsluplarının Karadeniz Bölgesi'nde daha önce yapılan tümülüs kazı sonuçları ile benzer özellikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu yerdeki tümülüs yığma bir tepeden ibarettir ve ilçeye 5 km. uzaklıkta orman içinde yer almaktadır.¹¹ İlçeyi ve arkasındaki sıra dağları görebilecek hakim bir yere

⁵ Sevin, "Frigler" s. 260.

⁶ Sivritepe Tümülüsü'nde yapılan çalışmalarda tümülüsü tarihlememize yarayacak buluntu tespit edilemediğinden, tarihleme Karadeniz'in Türkiye kıyılarındaki tümülüslerin yapım tekniği ve mimarisi değerlendirilerek yapılmaya çalışılmıştır.

⁷ Sümer Atasoy, *Amisos Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent, Samsun*, 1997, s. 51 vd.; Mustafa Akkaya, "Amisos Antik Kenti Kurtarma Kazısı ve Mozaik Kaldırma Çalışmaları", *VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara, 1998, s. 43-51.; Önder Bilgi, Sümer Atasoy, Şevket Dönmez, Latife Summerer, "Samsun (Amisos) Bölgesi'nin Kültürel Gelişimi Projesi", *Belleten*, Cilt: LXVIII, Ankara, 2004, s. 279-296; Önder Bilgi, Sümer Atasoy, Şevket Dönmez, Emin Ulugergerli, "Samsun İli 2002 Dönemi Yüzey Araştırması", *21. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, Ankara, 2003, s. 87-96; Önder Bilgi, Sümer Atasoy, Şevket Dönmez, Latife Summerer, "Samsun (Amisos) Bölgesinin Kültürel Gelişimi Projesi ile İlgili Yüzey Araştırması" *19. Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 2002, s. 387-402; Gocha Tsetsckhladze, *Karadeniz'in Tarih ve Arkeolojisi Üzerine*, (Ed. S. Atasoy), Ege Yayınları, İstanbul 2005; Atasoy, S., "New Graves at Amisos", *Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu*, C. 2, Ankara 2009, s.169-178.

⁸ Sümer Atasoy, Muhsin Endoğru, Şevket Dönmez, "Samsun Baruthane Tümülüsü Kurtarma Kazısı", *Anadolu Araştırmaları*, XVIII/2, 2005, s. 153-165; Bkz., Serdar Ünan, "Samsun -Dondortepe (Hacı İsmail) Tümülüsü", *Masraf e-dergi*, Sayı IV, 1-18, İstanbul 2009, s. 3.

⁹ Sivritepe Tümülüsü Giresun Müzesi Müdürü Sn. Hulusi GÜLEÇ başkanlığında 1992 yılında yapılmıştır. Güleç'in kazı sırasında tutmuş olduğu raporlar Karadeniz bölgesinin tümülüs geleneğine ait son derece önemli bilgiler sunmuştur. Kazı raporlarını bu çalışmada kullanmam için izin veren Sn. Hulusi GÜLEÇ'e en derin şükranlarımı sunuyorum.

¹⁰ Salih Kaymakçı, *Eskiçağda Kelkit Vadisi (Lykos)*, (S.Ü. Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2013, s. 122-123.

¹¹ Giresun Müze Müdürlüğü'nün 05/08/1992 tarih ve 05031 sayılı raporu.

yapılan tümülüsün¹² zemini yörede “say” adı verilen ve taşlaşacak kadar sertleşen (konglomera)¹³ bir topraktır. (Resim 1) Yaklaşık 25 m. yüksekliğindeki tepenin 11 m’si say diğer 14 m’si ise dolgu topraktır. Tepenin say ile toprağın birleştiği alandaki çapı ise yaklaşık 30 m’dir. (Resim 2)

Tümülüsteki zemini oluşturan say toprağı murçla kesilerek 6 m derinliğinde 3.20 m. boyunda ve 2.60 m. eninde dikdörtgen prizma şeklinde bir mezar odası yapılmıştır. (Çizim 2) Bu odanın kuzeyinden say toprağı keserek yaklaşık 2 m. genişliğinde yine 6 m. yüksekliğinde 18 m. boyunda derinlemesine bir dromos açılmıştır. (Çizim 2) Bu dromos kuzeyde tepenin ucunda son bulmaktadır. Mezar odasının ve 18 m. uzunluğundaki dromos’un altı ve yanları say olduğundan kesinlikle uçması mümkün değildir. Buna rağmen yine de dromos’un yanları büyük kesme taşlarla düz bir duvar halinde üstü ise kemerli bir biçimde tonozla sağlam bir biçimde yapılmıştır.¹⁴ (Resim 3, 4, 5) Dromos’un zemini de say topraktır. Yaklaşık 1960’lı yıllarda varlığı tespit edilen Tümülüs yıllarca kaçak kazılara ve büyük bir tahribata uğramıştır.

Muhtemelen 1960’lı yıllarda açılarak soyulan Tümülüs’ün yığma toprağında kazılmadık yer bırakılmamıştır.

Çevreden ve vatandaşlardan alınan bilgilere göre buraya ait olduğu söylenen bir haritayla bu tümülüsün varlığı tespit edilmiş ve harita ışığında direk dromos ağzına inilerek mezar girişi açılmış ve muhtemelen de mezar soyulmuştur.¹⁵ Ancak anlatılanlara göre hiçbir şey bulunmadığı, asıl buluntuların haritaya göre ikinci bir odada olması gerektiği söylenmektedir.¹⁶ Bundan yola çıkarak ikinci bir oda arayan defineciler tepede kazılmadık alan bırakmayarak birden fazla kaçak kazı yapmışlardır. İşte

¹² Samsun ve çevresindeki tümülüsler de genel olarak düz arazi yerine, hâkim konumdaki tepeler üzerine inşa edilmiştir. Tümülüslerin çoğu bu şekildedir. Bkz. Serdar Ünan, “Tunç Çağı’ndan Roma Dönemi’ne, Amisos ve Çevresinde Yer Alan Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Güneş Karadeniz’den Doğar, Sümer Atasoy’a Armağan Yazılar, (Ed. Şevket Dönmez), Hel Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 394.

¹³ Konglomeralarda çimento kalker, silis, demiroksit veya kil olabilir. Konglomeralar çimentolu olduklarından aşınmaya karşı nispeten dayanıklıdır.

¹⁴ Her ne kadar bu tarz beşik tonozlu mezar geleneğine Anadolu’da Geç Roma ve Doğu Roma İmparatorluk dönemlerinde de rastlansa da, burada incelemeye çalıştığımız tümülüs, yapım tekniği açısından tipik Hellenistik yapı uygulamaları tekniklerini göstermektedir.

¹⁵ Kelkit Havzası sınırındaki Alucra ilçesinde 1944 yıllarında Kılıç Kökten tarafından araştırmalar yapılmış, bu araştırmalar bölgede Sivritepe Tümülüsü’nün yanında İkiztepe Tümülüsü’nün de olduğunu ortaya çıkarmıştır. Fakat İkiztepe Tümülüsü’nde çalışma yapılmamıştır. Giresun ilinde ilerleyen zamanlarda yapacağımız yüzey araştırmaları Karadeniz Bölgesi’nin tümülüs geleneği hakkında bize daha kapsamlı bilgiler vereceği kanaatindeyiz.

¹⁶ İsmail Kılıç Kökten, “Orta, Doğu ve Kuzey Anadolu’da Yapılan Tarih Öncesi Araştırmalar”, *Bulleten*, 8/32, 659-680, Ankara 1944, s. 659-680.

bu kazılar sonucunda mezar odası tamamen, dromos ise yer yer tahrip edilmiştir.¹⁷

Mezar odasına giden dromosun içindeki bazı taşların sökülmesiyle bazı kısımlarında üstten çökmeler olmuş, dolayısıyla da dromostan direk mezar odasına girilemediğinden önce mezar odası üzerindeki toprak tamamen alınarak çalışmalara başlanmıştır. (Resim 3, 4) Mezar odasının tepe hizasında tümülüsün yarı toprağı alınarak odanın üzeri tamamen açılmıştır. Ancak açıldıktan sonra daha önce kaçak kazı ile üstten inilerek oda tamamen tahrip edilmiş durumda olduğu görülmüştür. Çalışmalar gösteriyor ki; odaların üzerini ve yanlarını destekleyen kesme taşlar sökülerek oda tamamen çökertilmiş ve buradaki taşların bir kısmı da buradan götürülmüştür.

Oda içerisinin ve tabanının tamamen temizlenmesine rağmen tümülüsü tarihlendirmeye yarayacak hiçbir kültür varlığına (çanak-çömlek) veya parçasına rastlanamamıştır. Oda içerisinden dromos takip edilerek temizlenmiş ve dışarıya çıkma denenmiştir. Fakat dromosun oda ile birleştiği yerde bir sıra kemer bırakılmış ve ilerden 2 m. uzunluğunda dromosun yanındaki ve üstündeki taşlar sökülerek göçük meydana gelmiştir. Buradan temizleme yapılamayınca dromosun ağzından temizlik çalışmaları başlamıştır. (Resim 5) Dromos içinin tamamı toprakla dolu olduğundan düzenli bir çalışma ile 18 m'lik dromosun 16 m'si tamamen temizlenmiştir. Diğer 2 m'si tamamen uçuk olmasına rağmen odaya geçecek şekilde biraz temizlenmiş, ancak yukarıdan kaçak kazılar sonucu gevşeyen toprak kayarak bu iki metrelik alanı doldurmuştur.

Bu kazı ve temizleme sırasında çok düzenli ve özen gösterilerek detaylı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında ikinci bir odaya veya izine rastlanamamıştır. Kazı çalışmaları sona erdirilerek kazı alanında bulunan tümülüse ait kesme taşlar numaralandırılarak mezar odasına ve dromos içine konmuştur.

Tümülüsün mezar odasının açılması esnasında sağa ve sola yığılan topraklar tekrar tümülüs üzerine dökülmüştür. İlerleyen zamanlarda tümülüste bir çalışma daha yapılarak dromos ve mezar odası restore edilip turizme açılması bölge tarihi için önem arz etmektedir.

Edindiğimiz kazı raporlarına göre, 01.11.1992 tarihinde Dromos ağzı taşla kapatılarak kazı çalışmalarına son verilmiştir.

¹⁷ Kılıç Kökten 1944 yılında yaptığı yüzey araştırmasında Alucra'da iki tümülüs olduğuna dikkat çekmiş ve bunlarında kaçak kazılarla tahrip edildiğini belirtmiştir. Bu kaçak kazıların da iki Ermeni vatandaşı ve ona yardım eden halkın yardımıyla define aramak amaçlı yapıldığını söylemiştir.

Değerlendirme

Orta Karadeniz Bölgesi'nde özellikle de Samsun ve çevresinde bugüne kadar tarihlenebilen tümülüsler baktığımızda, ilk olarak 1946 yılında M. Akok tarafından kazısı gerçekleştirilen, Samsun ili, Havza ilçesi, Lerdüğe Köyü (Çamyatağı) Tümülüsleri'ni görmekteyiz. İnşa tekniği ve biçim bakımından Bafra İkiztepe Tümülüsü'ne¹⁸ benzeyen Lerdüğe Tümülüsü¹⁹ ve Dondortepe Tümülüsü ile Sivritepe Tümülüsü arasında çok benzer özellikler görünmese de, kesme taşların birbirlerine tutturulmasında kullanılan kenetler açısından²⁰ Tümülüsler benzer özelliktedir diyebiliriz. Ayrıca Lerdüğe ve Baruthane Tümülüsleri'nin mezar odalarının tortul kayaca oyularak yapılması Sivritepe Tümülüsü'nün yapım tekniği ile benzerdir.

Samsun civarında bulunup, inşa edildiği dönem saptanabilen bir diğer tümülüs olarak, Bafra-İkiztepe'de ortaya çıkarılan ve höyük üzerine inşa edilen Hellenistik Çağ tümülüsü,²¹ Sivritepe Tümülüsü'nü tarihlenmemiz açısından oldukça önemlidir. İnşa tekniği ve biçim bakımından Samsun Dondortepe Tümülüsü'ne²² benzeyen Sivritepe Tümülüsü'nün Samsun ilinin Bafra ilçesi sınırları içerisinde yer alan İkiztepe örenyerindeki tümülüs mezar yapısıyla da neredeyse birebir benzerliği bulunmaktadır. Bu benzerlik taş kontrüksiyon örgüsü ve beşik tonoz çatısı ile çok uzun dromosundan ileri gelmektedir. Aralarındaki tek fark ise Sivritepe Tümülüsü'nde tek mezar odası varken İkiztepe Tümülüsü'nde²³ iki oda bulunmaktadır.

1994 yılında Samsun Müze Müdürlüğü'nce, Merkez, Atakent Beldesi'nde yer alan Atakent Tümülüsü'nde temizlik çalışmaları yapılmış, içerisinde herhangi bir in-situ durumda küçük buluntu çıkmamasına rağmen, özellikle beşik tonozun tortul kayaca oyulmadan kesme taşlar ile inşa şekli ve tekniği, Sivritepe Tümülüsü ile çok benzer özellikler göstermektedir.²⁴

Karadeniz Bölgesi'nde günümüze kadar tarihlendirilmesi yapılabilen tümülüsler Baruthane, İkiztepe, Lerdüğe ve Dondortepe Tümülüsleri'dir. Bunlardan

¹⁸ Önder Bilgi, "İkiztepe in the Late Iron Age", *Anatolian Studies* XIX, s. 31, 36 Figs.1,14-16, London 1999, s. 31, 36; Uluğ Bahadır Alkım, Handan Alkım, Önder Bilgi, *İkiztepe I*, TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 85-87; Uluğ Bahadır Alkım, Handan Alkım, Önder Bilgi, *İkiztepe II*, TTK Yayınları, Ankara 2003, s. 4, 62, 113 vd.

¹⁹ Mahmut Akok, "Samsun İli Havza İlçesi'nin Lerdüğe Köyü'nde Bulunan Tümülüsler", *Belleten*, 12/48, Ankara 1948, s. 835-854.

²⁰ Ünan, "Tunç Çağı'ndan Roma Dönemi'ne...", s. 6-7.

²¹ Alkım-Alkım-Bilgi, *İkiztepe I*, s. 85-87.

²² Ünan, "Samsun-Dondortepe (Hacı İsmail) Tümülüsü", s. 1-18.

²³ Bilgi, "İkiztepe in the Late Iron Age", s. 31,36; Alkım-Alkım-Bilgi, *İkiztepe I*, s. 85-87, Lev. LXXXVIII, 135-140, Lev.LXXXIX, 141-146 Lev. XC,147-149 ve Plan XIX- X; Alkım-Alkım-Bilgi, *İkiztepe II*, s. 4, 62, 113 vd.

²⁴ Ünan, "Samsun-Dondortepe (Hacı İsmail) Tümülüsü", s. 394.

Baruthane ve İkiztepe Tümülüsleri Hellenistik Dönem'e; Lerdüğe ve Dondortepe Tümülüsü ise Hellenistik ve Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir. Tümülüslerde dromos girişleri genellikle doğu yönüne bakmaktadır ve dromoslar ile mezar odaları çoğunlukla ana kayaya oyularak inşa edilmiştir. Farklı olarak Lerdüğe-Dökmetepe II, İkiztepe ve Atakent Tümülüsü'nün mezar odaları kesme taşlarla inşa edilmiştir. Bazılarında ise dromosun üst örtüsünün bir kısmı beşik tonozla kapatılmıştır.²⁵ 1992 yılında içerisinde temizlik çalışması yapılarak mimari planı ortaya çıkarılan Sivritepe Tümülüsü ise dromos uzunluğu bakımından Dondortepe ve İkiztepe Tümülüsleri ile, mezar odasının kesme taşlar kullanılarak yapımı ile de Lerdüğe, Atakent ve İkiztepe Tümülüsleri ile benzer özellikler göstermektedir. Sivritepe Tümülüsü'nde dromos üzerini kapatmak amacıyla tonoz tekniğinden yararlanılmış olması önemlidir. Ayrıca Sivritepe Tümülüsü'nün dromos bölümü, Dondortepe, Baruthane ve Lerdüğe Tümülüsleri gibi tortul kayaca oyularak yapılmamış olup, tümüyle kesme taşlardan oluşturulmuş olsa bile, kullanılan tekniğin, Dondortepe ve İkiztepe Tümülüslerindeki dromosun uzunluğu ile benzer özelliktedir. Sivritepe Tümülüsü'nde farklı olarak dromos'un doğu yerine kuzey doğuya baktığını söyleyebiliriz.

Sivritepe Tümülüsü, muhtemelen ilk yapıldığı çağlarda da, günümüze yakın zamanlarda da, defalarca define arayıcılarının tahribatına uğradığından, yapılan temizlik çalışmaları neticesinde mimari yapının dışında, tümülüsü tarihlememize yarayacak buluntu olanağı vermemiştir. Bu bakımdan tümülüsü tam olarak tarihleyebilmek mümkün olmasa da, mimarisi bakımından, tarihleme ile şu şekilde bir sonuca ulaşabiliriz; öncelikle, tümülüse mimari açıdan bakıp, kuzey yönlü dromosun girişten itibaren 10 m'lik bölümünün üst örtüsünü teşkil eden beşik tonozun, yapım tekniği ele alındığında, dökme kurşun kenetlerle birbirine bağlanan kesme taşlarla oluşturulmuş yapısıyla, Hellenistik Çağ tümülüs mimarisine uygun özellikte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, tümülüsün kuzeydoğu yönüne bakan dromostan ve yapım tekniğinden anlaşıldığı üzere, tümülüs Hellenistik Çağ'daki ilk kullanımından sonra Roma Çağı'nda da kullanım görmüştür veya en azından Erken Roma Çağı'nda kullanım görmüş olmalıdır.

²⁵ Ünan, "Samsun-Dondortepe (Hacı İsmail) Tümülüsü", s. 396-397. Bkz. Serdar Ünan, "Samsun ve Çevresi Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri (MÖ. III. Bin-MS. IV. yy.)", (D.Ü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2010.

KAYNAKLAR

- Akurgal, E., *Anadolu Uygarlıkları*, Tübitak Yayınları, İstanbul 2000.
- Akok, M., "Samsun İli Havza İlçesi'nin Lerdüğe Köyü'nde Bulunan Tümülüsler", *Belleten*, 12/48, 835-854, Ankara 1948.
- Akkaya, M., "Amisos Antik Kenti Kurtarma Kazısı ve Mozaik Kaldırma Çalışmaları", *VIII. Müze Kurtarma Kazıları Semineri*, Ankara, 1998.
- Alkım, U.B.,- Alkım, H., - Bilgi, Ö., *İkiztepe I*, TTK. Yayınları, Ankara, 1988.
- Alkım, U.B.,- Alkım, H., - Bilgi, Ö., *İkiztepe II*, TTK Yayınları, Ankara, 2003.
- Atasoy, S., *Amisos Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent*, Samsun, 1997.
- Atasoy, S.-Endoğru, M.- Dönmez, Ş.- "Samsun Baruthane Tümülüsleri Kurtarma Kazısı", *Anadolu Araştırmaları*, XVIII/2, 2005.
- Atasoy, S., "New Graves at Amisos", *Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu*, C. 2, 169-178, Ankara 2009.
- Bilgi, Ö., "İkiztepe in the Late Iron Age", *Anatolian Studies* XIX, s.31, 36 Figs.1,14-16, London 1999.
- Bilgi, Ö.- Atasoy, S.- Dönmez, Ş.- Ulugergerli, E., "Samsun İli 2002 Dönemi Yüzey Araştırması", 21.Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1.Cilt, Ankara, 2003.
- Bilgi, Ö.- Atasoy, S.- Dönmez, Ş.- Summerer, L. "Samsun (Amisos) Bölgesi'nin Kültürel Gelişimi Projesi", *Belleten*, Cilt: LXVIII, Ankara, 2004.
- Bilgi, Ö.- Atasoy, S.- Dönmez, Ş.- Summerer, L., "Samsun (Amisos) Bölgesinin Kültürel Gelişimi Projesi İle İlgili Yüzey Araştırması" 19. Araştırma Sonuçları Toplantısı I, s.388-402, Ankara, 2002.
- Endoğru, M.- Atasoy, S.-Dönmez, Ş, "Baruthane Tümülüsleri Kazısı", *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler*, Sayı: 20, İstanbul, 2005.
- Herodotos, *Herodot Tarihi* (Historiai), Çev. M. Ökmen, İstanbul 1983.
- Kaymakçı, S., *Eskiçağda Kelkit Vadisi (Lykos)*, (S.Ü. Basılmamış Doktora Tezi), Konya 2013.
- Kökten, İ. K., "Orta, Doğu ve Kuzey Anadolu'da Yapılan Tarih Öncesi Araştırmalar", *Belleten*, 8/32, 659-680, Ankara 1944.
- Sevin, V., *Anadolu Arkeolojisi*, Der Yayınları, İstanbul 1999.
- Sevin, V., "Frygler", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi*, Cilt II, İstanbul 1982.
- Tsetskhladze G. R., *Karadeniz'in Tarih ve Arkeolojisi Üzerine*, (Ed. S. Atasoy), Ege Yayınları, İstanbul, 2005.
- Ünan, S., "Samsun -Dondortepe (Hacı İsmail) Tümülüsü", *Masrop e-dergi*, Sayı IV, 1-18, İstanbul 2009.
- Ünan, S., "Samsun ve Çevresi Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri (MÖ. III. Bin-MS. IV. yy.)", (D.Ü. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2010.

Ünan, S., “Tunç Çağı’ndan Roma Dönemi’ne, Amisos ve Çevresinde Yer Alan Mezar Tipleri ve Ölü Gömme Adetleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Güneş Karadeniz’den Doğar, Sümer Atasoy’a Armağan Yazılar*, (Ed. Şevket Dönmez), Hel Yayıncılık, Ankara, 2013.

Giresun Müzesi Arşivi – Kazı Raporları

Harita1: Sivritepe Tümülüsü.

Resim 1: Sivritepe Tümülüsü (Giresun Müzesi Arşivi-1992).

Salih Kaymakçı

Resim 2: Sivritepe Tümülsü (Giresun Müzesi Arşivi-1992).

Resim 3: Sivritepe Tümülsü (Giresun Müzesi Arşivi-2003).

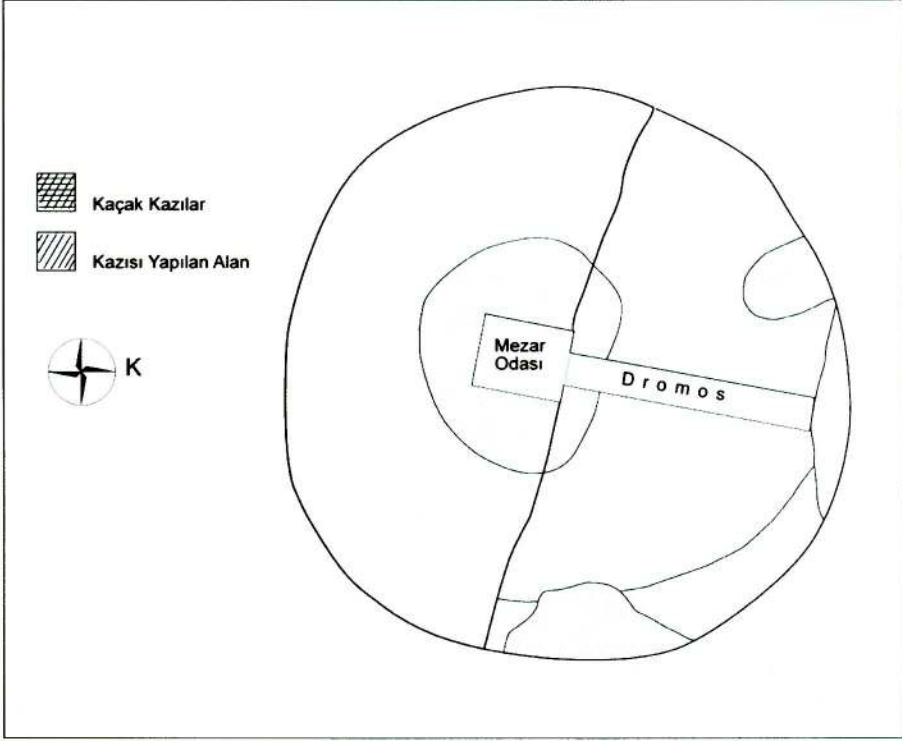
Resim 4: Dromos Çıkışı (Giresun Müzesi Arşivi-1992).

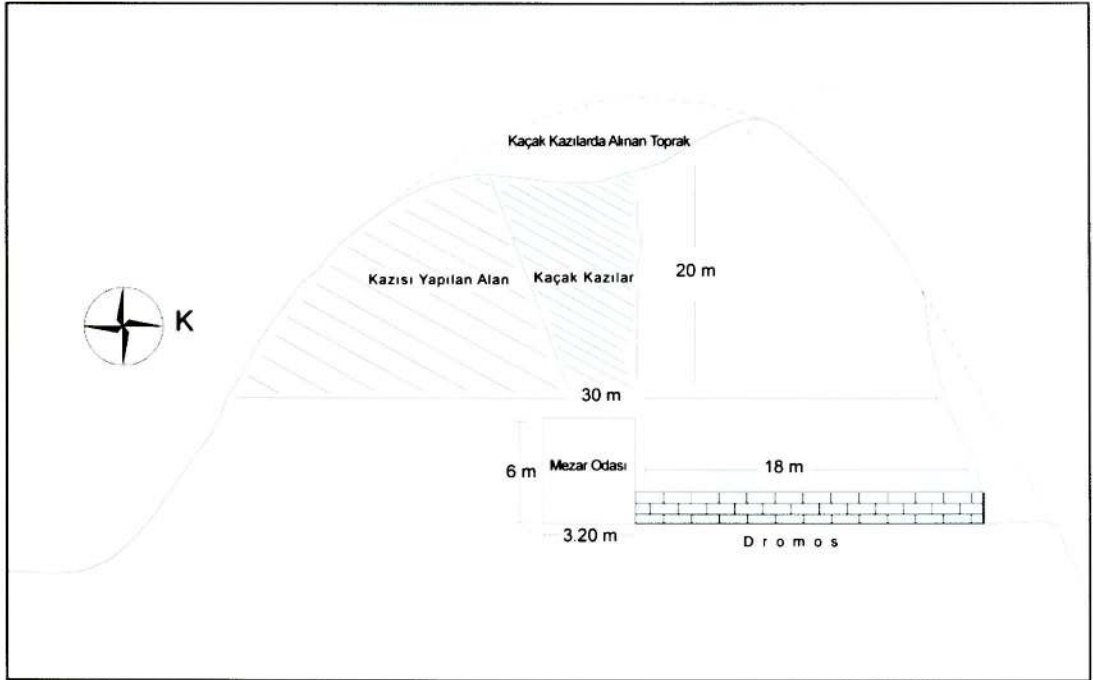
Resim 5: Dromos (Giresun Müzesi Arşivi-1992).

Resim 6: Dromos Girişi (Giresun Müzesi Arşivi-1992).

Çizim 1: Sivritepe Tümülüsü

Çizim 2: Sivritepe Tümülüsü